

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วัฒนธรรมของสังคมหลายชนชาติ ก่อกำเนิดมาจากประเพณีและวัฒนธรรมที่ปฏิบัติ สืบทอดกันมา มีเอกลักษณ์และความสำคัญต่อสังคม ประเพณี ล้วนได้รับอิทธิพลมาจาก สิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้าสู่สังคมและแบบปฏิบัติที่หลากหลายเข้ามาผสมผสานในการดำเนิน ชีวิต พฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่ยึดถือเป็นแบบแผน และได้ทำการปฏิบัติสืบต่อกันมา จนเป็น ต้นแบบสำหรับคนรุ่นต่อ ๆ ไป สภาพสังคมไทยในอดีตนั้นเป็นสังคมที่สามารถพึ่งตนเองได้ สมาชิกในสังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การดำรงชีวิตมีความแตกต่างกันไปตามความสามารถ ของแต่ละบุคคล แต่ละกลุ่มคน แล้วนำความสามารถนั้นมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน โดยไม่ต้อง พึ่งพาอาศัยปัจจัยภายนอกมากนัก สังคมไทยในอดีตจึงสามารถดำรงความเป็นเอกลักษณ์ของ แต่ละชุมชนและแต่ละท้องถิ่นไว้ได้ (รัชนิกร เศรษฐ, 2542, หน้า 27)

ในปัจจุบัน นักวิชาการ นักพัฒนา จากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ให้ความสนใจ และความสำคัญเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยเพิ่มขึ้น โดยมีการศึกษาค้นคว้า วิจัย เก็บรวบรวมข้อมูล ด้านภูมิปัญญาจากชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ โดยศึกษาเรื่องราวความเป็นมา และสืบสานภูมิ ปัญญาเพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ ให้มีการนำภูมิปัญญาดังกล่าวมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับวิถี ชีวิตของประชาชนมากขึ้น ชลวิทย์ เจียรจิตต์ (2548, หน้า 41) กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นพลังทาง วัฒนธรรม เป็นอาวุธที่สำคัญที่ใช้ในการต่อสู้กับวิกฤติเศรษฐกิจทางทุนนิยม ภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงเกิดจากการสะสมเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมต่อกันไปหมดในทุก ๆ ชาติ ทุกภาษา ไม่แยกเป็นรายวิชา ทำให้กระแสของคำว่า ภูมิปัญญาและภูมิปัญญาชาวบ้านกลายมา เป็นคำที่นิยมใช้ในปัจจุบัน

การพัฒนาประเทศไทยได้มีการปรับโครงสร้างจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคม อุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้แนวคิดและวิถีชีวิตของประชาชนคนไทยเปลี่ยนไป ชุมชนวัฒนธรรม กลายเป็นชุมชนที่อ่อนแอและมีแนวโน้มที่จะล่มสลาย เพราะทำลายเส้นทางการถ่ายทอด วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ สภาพสังคม ธรรมชาติ ทัศนคติ เอกลักษณ์ ค่านิยม การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและสังคมไทย มีส่วนสำคัญทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลง การแข่งขันทางด้านวัตถุ การดิ้นรนเพื่อชีวิตรอด ทำให้วัฒนธรรมความเป็นไทยลดคุณค่าลง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนได้รับการซึมซับจากการเปลี่ยนวิถีชีวิต หลงลืมความเป็นเอกลักษณ์ ไทย วัฒนธรรมไทย หลงไหลไปกับกระแสนิยมทางวัตถุ ซึ่งเป็นผลให้สังคมและวัฒนธรรมไทยที่ ดั้งเดิมไม่ได้รับการสืบสานต่อเนื่อง เด็กและเยาวชนขาดคุณธรรมจริยธรรม การเปลี่ยนแปลงของ

สังคมไทยเช่นนี้ ประชาชนจำเป็นต้องมีหลักการและวิธีปฏิบัติที่เหมาะสม จึงสามารถผ่านพ้นวิกฤตินี้ไปได้ (ชลวิทย์ เจียรจิตต์, 2548, หน้า 42)

การปฏิรูปการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิตในสังคมไทย เพื่อให้มีการปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข หน่วยงานที่มีการเกี่ยวข้องโดยตรงคือสถาบันการศึกษา ซึ่งดำเนินการแก้ปัญหาโดยการให้ความรู้ ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของคนไทย ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การศึกษา การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขเปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและพัฒนาสาระและกระบวนการการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 4)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีจุดเน้นเกี่ยวกับการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ใฝ่เรียนรู้ มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น มีความรักความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551ก, หน้า 1) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ ในสาระการเรียนรู้แกนกลางที่นำมาสร้างหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ ได้แก่ รูปแบบของการแสดงละครสร้างสรรค์ การประดิษฐ์ท่าทำที่เป็นคู่และหมู่ ประวัติความเป็นมาของนาฏศิลป์และการละคร เทคนิคการจัดการแสดง การประเมินคุณภาพของการแสดง การจัดแสดงในวันสำคัญของโรงเรียน การแสดงนาฏศิลป์ในโอกาสต่าง ๆ บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์และการละครของไทยในยุคสมัยต่างๆ วิวัฒนาการของนาฏศิลป์และการละครไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และการอนุรักษ์นาฏศิลป์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรีนั้นเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งมีรูปแบบของการสืบทอดศิลปะของการแสดงในกลุ่มเครือญาติเป็นส่วนมาก โดยภาครัฐและกลุ่มบุคคลอื่นในชุมชนไม่ได้เข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องอย่างจริงจัง จากการศึกษาสภาพข้อมูลเบื้องต้นของผู้ทำการวิจัยเมื่อปี พ.ศ. 2546 พบว่า ปัจจุบันหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ อยู่ในดูแลของวัดสว่างอารมณ์ โดยมีพระธรรมโชติ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดสว่างอารมณ์ เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ ตัวหนังส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม เนื่องจากขาดการจัดเก็บที่ดีและบางส่วนชำรุดเสียหายเนื่องจากน้ำท่วม ในปี พ.ศ. 2513 ส่วนในด้านการศึกษา พบว่าไม่มีการแสดงที่

ต่อเนื่องและมีการจัดการแสดงน้อยมาก เช่น งานประจำปีวัดสว่างอารมณ์ เป็นต้น ทำให้ขาดกระบวนการสืบทอดอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มจะสูญหาย นอกจากนี้ยังพบว่า ในการถ่ายทอดความรู้เรื่องของหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ ยังอยู่ในกลุ่มคนบางส่วน เช่น การถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในตระกูลที่เกี่ยวข้อง ขาดคนที่ต้องการสืบทอดอย่างจริงจัง (ปทุมมาส สุทธิสวัสดิ์, 2549, หน้า 4)

ในการพัฒนาหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ เริ่มจากในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 ทางโรงเรียนโยธินบูรณะ ได้จัดให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 12 ห้องเรียน ไปทัศนศึกษาที่พิพิธภัณฑ์หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี หลังจากนั้นทางโรงเรียนได้สำรวจความต้องการของนักเรียนเกี่ยวกับการเลือกรายวิชาเพิ่มเติม ซึ่งมีนักเรียนชายจำนวนหนึ่งได้เลือกเรียนรายวิชาเพิ่มเติมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเคยสอนที่โรงเรียนวัดพรหมสาคร อ.เมือง จ.สิงห์บุรี ปัจจุบันสอนที่โรงเรียนโยธินบูรณะ และเป็นผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ 3 นาฏศิลป์ โดยเฉพาะสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จึงตัดสินใจพัฒนาหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ ซึ่งเป็นไปในลักษณะการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อใช้ในโรงเรียนโยธินบูรณะ ซึ่งเป็นการเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานครการพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อหลักสูตรทำให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความผูกพัน ความห่วงแหน ความภาคภูมิใจในประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน และเป็นแบบอย่างที่ดีของคนรุ่นใหม่ คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจที่มีผู้สืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ได้ร่วมกันอนุรักษ์และรักษาประเพณีอันดีงามนี้ไว้ตลอดไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
2. เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
  - 2.1 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน
  - 2.2 ประเมินทักษะการเชิดหนังใหญ่
  - 2.3 ประเมินความพึงพอใจต่อการเรียนตามหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

ความสำคัญของการวิจัย

1. นักเรียนที่ผ่านการเรียนตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมหนังสือวัดสว่างอารมณ์ มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
2. เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอน ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหนังสือวัดสว่างอารมณ์
3. เป็นการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนังสือวัดสว่างอารมณ์
4. เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และบุคคลอื่นที่สนใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
  - 1.1 ประชากร ได้แก่ นักเรียนแผนการเรียนศิลป์-คำนวณ ห้อง7-9 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโยธินบูรณะ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 3 ห้องเรียน รวมนักเรียน 120 คน เป็นนักเรียนชาย 63 คน
  - 1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชายแผนการเรียนศิลป์-คำนวณ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโยธินบูรณะ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 35 คนซึ่งเป็นนักเรียนจาก 3 ห้องเรียน ที่เลือกเรียนรายวิชาเพิ่มเติมนาฏศิลป์สร้างสรรค์ 2 การใช้เฉพาะนักเรียนชาย เพราะนักเรียนหญิงจะปฏิบัติภารกิจหนักใหญ่ไม่ได้ จึงให้นักเรียนหญิงไปเลือกเรียนรายวิชาอื่น
2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย
  - 2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ หลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนังสือวัดสว่างอารมณ์
  - 2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลการใช้หลักสูตรประกอบด้วย
    - 2.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
    - 2.2.2 ทักษะการเชิดหนังสือใหญ่
    - 2.2.3 ความพึงพอใจต่อการเรียน
3. เนื้อหา
  - เนื้อหาที่ใช้ ได้แก่
    - 3.1 หลักสูตรเป็นสิ่งที่นักเรียนต้องเรียนเกี่ยวกับหนังสือ ประกอบด้วย สารมาตรฐาน ตัวชี้วัด คำอธิบายรายวิชา และหน่วยการเรียนรู้ ในการพัฒนาหลักสูตรนี้จะปรับปรุงหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น

3.2 เนื้อหารายวิชาเพิ่มเติม ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ พื้นฐานการเต้น พื้นฐานการจับตัวหนังใหญ่ (โครงไม้ไผ่) และพื้นฐานการเชิดหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์

4. ระยะเวลา

การทดลองใช้หลักสูตร จะใช้ระยะเวลา 6 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง รวม 12 ชั่วโมง ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 ระหว่างวันที่ 19 มกราคม-วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2558

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลและสภาพสังคม หรือการปรับปรุงหลักสูตร เป็นการจัดหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น มีความสมบูรณ์และเหมาะสมยิ่งขึ้น สำหรับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรมี 4 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง การทดลองใช้หลักสูตร การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หมายถึง องค์ความรู้หรือผลงานที่เกิดจากบุคคลหรือกลุ่มชนที่ได้มีการสร้างสรรค์ พัฒนา ส่งเสริม สืบทอด และประยุกต์ใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้คนเหล่านั้นเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

หนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ หมายถึง การแสดงหนังใหญ่ของวัดสว่างอารมณ์ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ตัวหนังใหญ่ได้มาจากการแกะสลักตัวหนังใหญ่วัดดุสิตดาราม บางกอกน้อย ธนบุรี จากมหาเพียร ปิ่นทอง และจากฝีมือช่างชาวบ้านบางมอญจัดทำขึ้น ปัจจุบันมีประมาณ 300 ตัว

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัยซึ่งสามารถวัดได้จากการทดสอบด้วยวิธีการต่าง ๆ การวิจัยเรื่องนี้ใช้การทดสอบแบบปรนัย 4 ตัวเลือกจำนวน 40 ข้อ

ทักษะการเชิดหนังใหญ่ หมายถึง ผลที่เกิดจากพฤติกรรมการใช้วัยวุฒิและคุณวุฒิของร่างกายในการปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งทักษะปฏิบัติเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างพุทธิพิสัยกับสิ่งเร้าภายนอก ตั้งแต่ขั้นการเรียนรู้ การพร้อมปฏิบัติ การตอบสนองตามผู้ปฏิบัติ การปฏิบัติ และการตอบสนองที่ซับซ้อน การปฏิบัตินั้นจะพิจารณาวิธีปฏิบัติงาน ผลการปฏิบัติงานและพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติ การวิจัยเรื่องนี้ ใช้การวัดจากแบบประเมินทักษะการเชิดหนังใหญ่ ซึ่งมีทักษะย่อย ได้แก่ จังหวะ การเดินเสา การลงเหลี่ยม การย่ำเท้า และการเชิดโครงไม้ไผ่

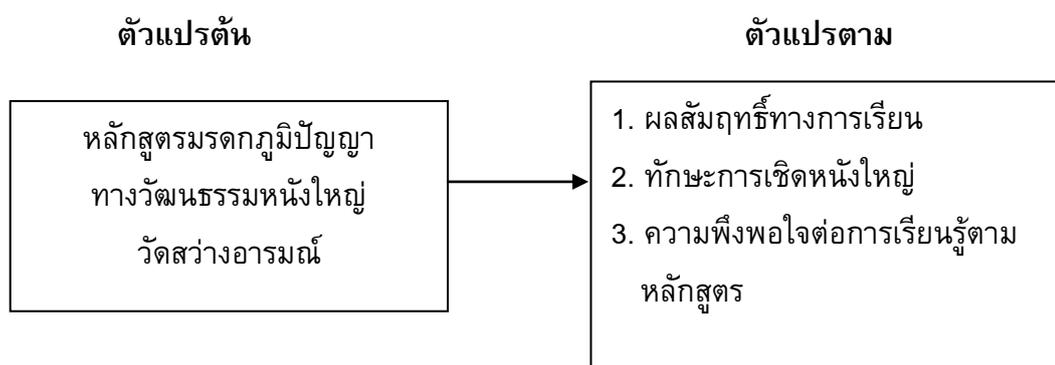
ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ผู้วิจัยได้ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมหนังสือวัดสว่างอารมณ์ โดยวัดความพึงพอใจจากการตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ ซึ่งแบ่งระดับความคิดเห็นเป็น 5 ระดับ

นักเรียน หมายถึง นักเรียนแผนการเรียนศิลป์-คำนวณ ห้อง 7-9 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโยธินบูรณะ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของนักศึกษา และผู้ที่ทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรมาสังเคราะห์ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนังสือวัดสว่างอารมณ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยมีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง 3) การทดลองใช้หลักสูตร 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

การดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าว จะส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนังสือวัดสว่างอารมณ์สูงขึ้น จึงสรุปเป็นกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนังสือวัดสว่างอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน